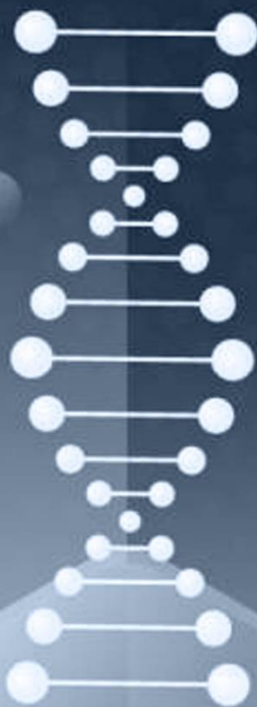

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 3, Issue 6 **2025**

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

3 JILD, 6 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 3, HOMEP 6

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 3, ISSUE 6

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MA'MUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№6 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2025-6>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna
Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
dotsent Ma'mun Universiteti NTM

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI (INGLIZ TILI)

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Kalandarov Oybek Ruzimbayevich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Yakubov Muzaffar Kamildjanovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Samandarova Lola Sultanovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

FILOLOGIYA FANLARI (RUS TILI)

Cho'ponov Otanazar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Ruzmetov Surojbek Allaberganovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (NEMIS)

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (O'ZBEK TILI)

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar
akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Goncharov Yuriy Mixaylovich

Tarix fanlari doktori, professor
Altay davlat universiteti Rossiya

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent
Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),
dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyozova Mamlakat Tojiyevna

Tarix fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Urganch davlat universiteti

Xo'jamuratov Umarjon Rustamovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch pedagogika instituti

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor
Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor
Grodno davlat universiteti Belorusiya

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'gli

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Slepko Yuriy Nikolayevich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Yaroslav davlat pedagogika universiteti

Xazova Svetlana Abduraxmanovna

Psixologiya fanlari doktori, dotsent Kostroma
davlat universiteti Belorusiya

Kalandarova Madina Baxadirovna

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Nazarova Maloxat Berdiboyevna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Xudaynazarova Salomat Ruzibaevna

Tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent pediatriya tibbiyot instituti

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Sultanov Samandar Maxmud o'g'li

Arxeolog (tadqiqotchi pedagog)

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации
основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением
№ 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: Xurshid Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,

Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

FILOLOGIYA

1. **Bekposhsha Ahmedova**
OGAHIYNING “GULSHANI DAVLAT” ASARI LEKSIKASIDAGI ARABIY SO‘ZLAR
TAHLILI.....7
2. **Nasirov Abdurahim Abdumutalipovich**
O‘ZBEKISTON – XITOIY HAMKORLIGIDA XITOIY TILINING ROLI VA AHAMIYATI.....13
3. **Marg‘uba Abdullayeva**
AFROSIYOB ANTROPONIMINING TAHLILI VA TALQINI.....18
4. **Raufjon Maxmudov, Bahram Abdusharipov**
INGLIZ LEKSIKASI VA O‘ZBEK TILINING SUBSTRAT BIRLIKLARI O‘RTASIDAGI
MUNOSABAT.....23
5. **Raufjon Maxmudov, Bekposhsha Ahmedova**
OGAHIYNING TARIXIY ASARLARI LEKSIKASIDA QO‘LLANGAN SO‘ZLARNING
BADIY-ESTETIK FUNKSIYALARI.....29
6. **Сайёра Самандарова**
ХОРИЖДА ТАҲСИЛ ОЛГАН ЖАДИД МАКТАБИ ЎҚУВЧИЛАРИ.....35

PEDAGOGIKA

1. **Чикалова Анна Вадимовна**
СТРУКТУРА БАЗОВОГО ПРОЦЕССА ПОДГОТОВКИ СПОРТСМЕНОВ 16-20 ЛЕТ В
ЛЕГКОАТЛЕТИЧЕСКОМ СЕМИБОРЬЕ.....43

TARIX

1. **Собиров Курбонбой**
ЎЗБЕКИСТОН ХУДУДИДА ТЕМИР ДАВРИ СУҒОРИЛИШ ТАРМОҚЛАРИ ТАРИХИГА
ДОИР БАЎЗИ БИР МУЛОҲАЗАЛАР.....50
2. **Atadjanova Dilnoza**
XIVA ME‘MORCHILIGI MEROSIDA YOG‘OCHGA ISHLOV BERISH AN‘ANALARI.....54
3. **Muborak Madrimovna Matyakubova**
XVIII–XIX ASRLARDA XIVA XONLIGI ADABIY MUHITIDA O‘ZBEK,
QORAQALPOQ VA TURKMAN SHOIRLARINING O‘RNI.....58
4. **Matnazarova Gulnoz Baxtiyorovna**
QUYI AMUDARYO REGIONIDA ENEOLIT VA BRONZA DAVRI MUNCHOQLARI
O‘RGANILISH SAHIFALARIGA DOIR BA‘ZI MULOHAZALAR.....63
5. **Эримматова Гулноза Азимбой қизи**
РОССИЯ ВА ХИВА ХОНЛИГИ БИЛАН САВДО АЛОҚАЛАРИ ТАРИХИГА
ОИД БАЎЗИ ЧИЗФИЛАР.....67

6. Абдалов Умидбек ХОРАЗМ ВОҲАСИДА ИЛК ЎРТА АСР АҲОЛИСИ ДАФН ИНШОАТЛАРИНИ ЎРГАНИШ НАТИЖАЛАРИ.....	71
7. Babayazov Umidbek Pulatovich QADIMGI XORAZM VOHASIDA IQLIM O‘ZGARISHLARI VA DEHQONCHILIK MADANIYATINING SHAKLLANISHI.....	75
8. Собиров Курбонбой ҚУЙИ АМУДАРЁ ХУДУДИ ПАЛЕОГЕОГРАФИЯ ХОЛАТИ, ЎЗЛАШТИРИЛИШ БОСҚИЧЛАРИ.....	79
9. Rajabova Dinora Shavkatovna QORAQALPOQLARNING XORAZM HUDUDIGA KO‘CHIB KELISHINING A.BOLTAYEV MATERIALLARIDA YORITILISHI.....	84
10. Разикова Дилором Кадыровна ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА ЯПОНИИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: КЛЮЧЕВЫЕ ЭТАПЫ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ.....	88
11. Adamova Farangizbonu Jamol kizi, Khalliyeva Gulnoz Iskandarovna THE CHARACTER ANALYSIS OF JACK IN THE NOVEL JACK RAYMOND.....	104

Raufjon Maxmudov –
filologiya fanlari doktori, katta ilmiy xodim

Bahram Abdusharipov –
Ma'mun universiteti o'qituvchisi

INGLIZ LEKSIKASI VA O'ZBEK TILINING SUBSTRAT BIRLIKLARI O'RTASIDAGI MUNOSABAT

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.20641608>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi o'zaro munosabat, so'z o'zlashtirish jarayoni, ulardagi o'ziga xosliklar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: substrat qatlam, o'zlashma, leksema, tillararo munosabat

Рауфжон Махмудов –

Доктор филологических наук, старший научный сотрудник

Бахрам Абдушарипов –

Преподаватель Мамунского университета

ВЗАИМОСВЯЗЬ ЛЕКСИКОНА АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА И СУБСТРАТНЫХ ЕДИНИЦ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА

АННОТАЦИЯ

В данной статье проанализировано взаимодействие английского и узбекского языков, процесс освоения слова, особенности в них.

Ключевые слова: субстрат слой, ассимиляция, лексема, межъязыковая связь

Raufjon Maxmudov –

Doctor of Philological Sciences, Senior Research Fellow

Bahram Abdusharipov –

Lecturer at Mamun University

THE RELATIONSHIP BETWEEN ENGLISH LEXICON AND SUBSTRATE UNITS OF THE UZBEK LANGUAGE

ABSTRACT

This article analyzes the interaction of English and Uzbek languages, the process of mastering words, and their peculiarities.

Keywords: substrate layer, assimilation, lexeme, interlanguage

KIRISH VA DOLZARBLIGI

Ingliz va o'zbek til egalari o'rtasidagi tarixiy aloqalar

Ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi tarixiy aloqalarni til ta'siri va leksik qarz olish orqali kuzatish mumkin. Ayniqsa XX asrda jadallashgan globallashuv ingliz tilini global lingva franka (umumiy aloqa vositasi)ga aylantirib, o'zbek tiliga ham kuchli ta'sir ko'rsatdi. Bu aloqalar o'zbek tiliga inglizcha so'zlarning kirib kelishiga sabab bo'ldi, shu bilan birga til tuzilmalari va lug'at boyligi ustida chuqurroq tahlillarni ham rag'batlantirdi.

METODLAR VA O'RGANILISH DARAJASI

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi:

Tilshunoslik tahlili – PLFI (Phylogenetic Lexical Flow Inference), CLFI va kausal inferens algoritmlari orqali so'zlarning kelib chiqishi va tarqalishi o'rganildi;

Tarixiy yondashuv – ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi tarixiy aloqa bosqichlari ko'rib chiqildi;

Madaniy-kontekstual tahlil – qarzga olingan so'zlarning jamiyatdagi ma'naviy va semantik ahamiyati tahlil qilindi;

Empirik kuzatish – zamonaviy o'zbek tilida keng qo'llanilayotgan inglizcha so'zlar (masalan, “kompyuter”, “internet”, “smartfon”) o'rganildi.

Masalan, PLFI (Phylogenetic Lexical Flow Inference) algoritmi til variantlarining bir-biriga qanday ta'sir qilishi haqida tushuncha beradi — bu esa leksik almashinuvning yo'nalishini ko'rsatadi. Shuningdek, kausal inferens (sababiylikni aniqlash) algoritmlari bu o'zaro aloqalarning tabiati va mavjudligini aniqlashga yordam beradi. Meros va qarzga olinma birliklar til rivojiga qanday ta'sir qilishini ko'rsatadi. Shunday qilib, ingliz va o'zbek leksikasi o'rtasidagi o'zaro ta'sir madaniy almashinuv va lingvistik moslashuvning murakkab aralashmasini tashkil etadi — bu esa zamonaviy dunyodagi ijtimoiy-tilshunoslik jarayonlarini aks ettiradi (Dellert va boshqalar, 2019).

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Mustamlakachilik va globallashuvning tilga ta'siri

Umuman olganda, mustamlakachilik va globallashuvning bir-biriga bog'liq tarixlari tillarning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan, ayniqsa O'zbekiston kabi hududlarda. Bu jarayonda inglizcha lug'at o'zbek tilining turli asosiy til birliklari bilan o'zaro ta'sirga kirgan. Mustamlakachilik ko'pincha hukmron tillarni joriy etgan — bu esa mahalliy til muhitini moslashish va o'zlashtirish orqali o'zgartirgan.

O'zbekistonda tarixiy jihatdan rus tilining, hozirda esa ingliz tilining ta'siri natijasida murakkab lingvistik vaziyat shakllangan. Mahalliy ifodalar xorijiy so'zlar bilan boyitilgan, bu esa yangi ma'no qatlamlari va madaniy aralashuvlarni yuzaga keltirgan. Masalan, o'zbek tilida inglizcha atamalarni oddiy suhbatda ishlatilishi — bu bir tomondan global tendensiyalarni aks ettirsa, ikkinchi tomondan o'z madaniy o'zligini ifodalash vositasidir. Marlene Laruelle ta'kidlaganidek, Markaziy Osiyo davlatlari milliy hikoyalarini global ta'sirlar fonida qayta qurishmoqda. Bu esa an'anaviy til ildizlari bilan zamonaviy lug'atdagi o'zgarishlar o'rtasidagi ziddiyatni ochib beradi. Ushbu o'zaro ta'sirlarni o'rganish tillarning qanday moslashishini va tarixiy kontekst til rivojlanishiga qanday ta'sir qilganini ko'rsatadi.

Savdo va migratsiyaning til almashinuvidagi roli

Til almashinuvi uzoq vaqtlardan beri savdo va migratsiya orqali shakllangan, bu esa mintaqaviy til xilma-xilligini sezilarli darajada oshirgan. Bu jarayonlar nafaqat iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirgan, balki madaniy va lingvistik xususiyatlarning aralashuviga ham xizmat qilgan. Ko'chmanchi savdogarlar va muhojir guruhlarining mavjudligi mahalliy tillarga chet el so'zlarini qabul qilishiga olib kelgan.

Xususan, savdo yo'llari va mehnat migratsiyasi orqali ingliz tilining o'zbek tiliga leksik ta'siri kengaygan. Tadqiqotchilar bu leksik oqimni chuqur o'rganish orqali madaniy va ijtimoiy omillar qanday qilib yangi so'zlar paydo bo'lishiga sabab bo'layotganini tahlil qilishmoqda.

Til o'zgarishidagi sabab-oqibat munosabatlari

Savdo va migratsiya orqali ingliz tilining o'zbek tiliga qanday moslashgani bo'yicha tilshunoslar sabab-oqibat algoritmlaridan foydalanishmoqda. Bu algoritmlar so'zlar o'rtasidagi aloqalarni o'rganib, lingvistik ta'sir yo'nalishini aniqlash imkonini beradi. Dellert va boshqalar tomonidan ishlab chiqilgan “Information-theoretic causal inference of lexical flow” ishlari bunday

tahlillarda foydali uslubiyat sifatida namoyon bo'lmog'da. Bunday tadqiqotlar til va ijtimoiy-iqtisodiy voqealar o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni yoritadi.

Til aloqasi va ta'siriga oid oldingi tadqiqotlar

Tillar o'rtasidagi aloqalar va ta'sirni o'rgangan tadqiqotlar turli tillar o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirlarni ko'rsatadi. Masalan, Yag'nobiy tili — Sog'd tiliga yaqin bo'lgan til — tojik tili bilan uzoq yillik aloqalar natijasida minglab so'zlar va grammatik qurilmalarni, jumladan izofat tizimini o'zlashtirgan (Novák va boshqalar, 2018). Zamonaviy tahlil vositalari — PLFI (Phylogenetic Lexical Flow Inference) va CLFI (Contact Lexical Flow Inference) — so'zlar o'rtasidagi meros va qarzga olinmani ajratib ko'rsatishga yordam beradi. Bu texnikalar til o'zgarishining murakkabligini ochib beradi. Xuddi shunday jarayonlar ingliz va o'zbek tillari o'rtasida ham yuz berayotgan bo'lishi mumkin. Bu yerda substrat (asliy til) ta'siri o'zbek tilining lug'aviy boyligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Leksik qarz olish va moslashuv

Til aloqasi va leksik qarz olish ingliz va o'zbek tillarining lug'at boyligiga sezilarli ta'sir qiladi. Tillarning o'zaro ta'siri, ayniqsa ko'p tilli hududlarda, bir tilning so'zlari boshqasiga o'tib, moslashtiriladi va tilning o'ziga xos qoidalariga mos ravishda o'zgaradi. Bu jarayon madaniy va ijtimoiy o'zgarishlarni ham aks ettiradi. Umuman olganda, qarz olish murakkab jarayondir — bu fonetik va semantik o'zgarishlarni o'z ichiga oladi, ayniqsa ingliz va o'zbek tillarida.

Kausal inferens algoritmlari ushbu leksik oqimlarni tahlil qilishda foydali vosita bo'lib xizmat qiladi. Bu vositalar umumiy ildizli (kognat) so'zlar o'rtasidagi o'xshashlikni aniqlab, o'zaro ta'sir yo'nalishini aniqlash imkonini beradi. Bu esa lug'aviy rivojlanishdagi meros va qarz olish o'rtasidagi aloqani ko'rsatadi.

O'zbek tilida inglizcha so'zlarning qarzga olinishi mexanizmlari

O'zbek tilining ingliz tilidan so'zlarni qanday o'zlashtirishini tushunish uchun tilning ichki tuzilishi va ijtimoiy jarayonlarni tahlil qilish zarur. Til ishlatilishi va jamiyatdagi o'zgarishlar bir-biriga ta'sir qiladi. Bu o'zaro ta'sirlar orqali yangi so'zlar tilga kirib keladi va o'zlashtiriladi.

Inglizcha so'zlarning zamonaviy o'zbek tiliga kirib kelishi

Dunyo tobora bog'lanib borar ekan, inglizcha so'zlar o'zbek tilining kundalik muhitiga kirib kelmoqda, ko'pincha texnologiyaga oid yangi ma'nolar bilan. Bu so'zlarning kirib kelishi turli yo'llar bilan amalga oshadi: ommaviy axborot vositalari, ta'lim tizimi va ish muhiti orqali. Masalan, "internet" va "smartfon" so'zlari hozirgi kunda o'zbek tilida keng qo'llanilmoqda. Bu yangi so'zlarning qabul qilinishi o'zbek tilini yanada boyitadi va u zamonaviy tez o'zgaruvchan dunyoga qanday moslasha olayotganini ko'rsatadi.

Shuningdek, Markaziy Osiyo tillari va lingvistikasi bo'yicha konferensiyalar kabi yig'ilishlar bu til o'zgarishlarini chuqurroq tushunishga xizmat qiladi va hamkorlikdagi tadqiqotlarni rag'batlantiradi. Bunday tadbirlar til o'rganish metodikalarini takomillashtirishda til aloqalarining ahamiyatini ta'kidlaydi (Kent va boshqalar, 2015; Gruzdeva va boshqalar, 2021).

O'zbek leksikasida inglizcha so'zlar misollari

Inglizcha so'zlarning o'zbek tiliga kirib kelishi tillarning o'zaro qanday ta'sir qilayotganini va globallashtirish kabi madaniy o'zgarishlarning qanday aks etishini ko'rsatadi. Masalan, "kompyuter" va "internet" so'zlari hozirgi kundalik nutqda juda muhim o'rin tutmoqda. Bu so'zlar shunchaki yangilik emas, balki madaniy almashinuvlarning ortib borayotganini va yangi g'oyalarning qabul qilinayotganini ham ifodalaydi.

O'zbek tili bu so'zlarning tovushlarini o'ziga moslashtirar ekan, bu xorijiy so'zlar kirib kelganda tillar qanday o'zgarishini ko'rsatadi. Shuningdek, leksik qarz olish va merosni tahlil qiluvchi lingvistik nazariyalar ingliz tilidan kirib kelgan birliklarning o'zbek tilidagi ishlatilishini o'rganishda qo'llaniladi. Tilshunoslikdagi izlanishlar shuni ko'rsatadiki, graf tuzilmasidagi yo'nalgan bog'lanishlar leksik oqimning mavjudligi va yo'nalishini ifodalaydi (Dellert va boshqalar, 2019). Bu ta'sirlarni tushunish o'zbek tilining qanday o'zgarayotganini va ingliz tili kabi global tillar bilan qanday o'zaro ta'sirda ekanini aniqlashga yordam beradi.

Qarzga olingan so'zlarning fonetik va morfologik moslashuvi

Ingliz tilidan o'zbek tiliga kirib kelgan so'zlar qanday fonetik va morfologik o'zgarishlarga uchrashini o'rganish bu ikki til orasidagi bog'liqlikni tushunish uchun juda muhim. Odatda, inglizcha so'zlar o'zbek tilining tovush tizimiga moslashadi, ya'ni ularning talaffuzi o'zbekcha fonetik qoidalarga muvofiq lashtiriladi. Bu moslashuv yangi so'zlarning o'zbek tili tovush tizimiga yaxshi singib ketishini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, morfologik o'zgarishlar ham kuzatiladi. Qarzga olingan so'zlar o'zbek tili grammatik strukturalariga moslashishi uchun ko'pincha o'zgartiriladi. Masalan, inglizcha ot yoki fe'llarga o'zbek tiliga xos qo'shimchalar qo'shiladi. Bu orqali yangi shakllar vujudga keladi — bu shakllar asl ma'noni saqlagan holda, amaliy ishlatish uchun moslashgan bo'ladi.

Qarzga olingan leksikaning o'zbek tili tuzilishiga ta'siri

O'zbek tilining strukturaviy tarkibi ingliz tilidan kirib kelgan so'zlar orqali sezilarli darajada o'zgargan. Bu til o'zgarishi jarayoni jamiyatdagi umumiy o'zgarishlarga til qanday munosabatda bo'lishini ko'rsatadi. O'zbekiston global iqtisod va madaniyatga tobora ko'proq integratsiyalashar ekan, ayniqsa texnologiya, biznes va ta'lim sohalarida inglizcha atamalar keng tarqalmoqda. Bu holat tarixiy jarayonlarga o'xshaydi — til har doim ijtimoiy aloqalarga javoban o'zgarib borgan. Masalan, hind tilining shakllanishida ham turli davrlar va ijtimoiy kontekstlar muhim rol o'ynagan (Pace va boshqalar, 2014).

Yangi so'zlar (neologizmlar) kirib kelishi o'zbek tilini bir tomondan boyitadi, boshqa tomondan esa uni yangi ma'no va shakllarga moslashishga majbur qiladi. Bu esa nafaqat aloqa aniqroq bo'lishini ta'minlaydi, balki grammatik tuzilmalarning ham qayta ko'rib chiqilishini talab qiladi. Natijada, an'anaviy o'zbek substrat birliklari va zamonaviy lingvistik ta'sirlar o'rtasida murakkab bir o'zaro aloqalar yuzaga keladi (Sharipova va boshqalar, 2024).

Semantik siljishlar va madaniy anglashuv

Til va madaniyat doimo birga harakat qiladi. Buni eng yaxshi semantik siljishlar orqali ko'rish mumkin — ya'ni so'zlarning ma'nosi vaqt o'tishi bilan o'zgaradi. Bu jarayon jamoaning butun so'z boyligiga ta'sir qiladi. Masalan, ingliz va o'zbek tillarini o'zaro taqqoslash. So'zlar faqat ma'nosini emas, balki ularni shakllantiruvchi madaniyatni ham ifodalaydi. Ingliz teatr terminlari qadimiy lotin va yunon manbalaridan kelib chiqqan bo'lsa, o'zbek teatr terminlari fors, arab va rus tillari ta'sirida shakllangan (Dinora Ibodullaeva, 2025).

Shuningdek, hozirgi kunda ijtimoiy tarmoqlar bu o'zgarishlarni juda tezlashtirmoqda. Ayniqsa, ikki yoki undan ortiq tilni biladigan yoshlar orasida bu sezilarli. Masalan, Pokistonda ingliz tili mahalliy tillar bilan aralashib, yangi, raqamli nutq shaklini hosil qilmoqda (Faiza Shahid va boshqalar, 2025). Bu aralashuv semantik o'zgarishlar madaniyatdagi mayda tafsilotlarni qanday aks ettirishini ko'rsatadi va jamiyat qanday o'zgarayotganini bildiradi.

Inglizcha so'zlarning o'zbek tilidagi ma'no o'zgarishlari

Inglizcha so'zlar o'zbek tiliga kirib kelganda, ularning ma'nosi har doim ham asl holicha saqlanmaydi. Bu tilning o'zgarishi va madaniyatlar to'qnashuvi natijasida yuz beradi. O'zbek tili inglizcha so'zlarni qabul qilganida, ularni o'z kontekstiga moslab, ba'zan ma'nosini o'zgartiradi yoki kengaytiradi. Masalan, "kompyuter" so'zi texnologiyaga oid asosiy ma'nosini saqlagan holda, o'zbek tilida yanada kengroq tushunchani, ya'ni raqamli dunyo va zamonaviy turmush tarzini ham anglatishi mumkin. Bu texnologik taraqqiyot va jamiyatdagi o'zgarishlarni aks ettiradi.

Xuddi shunga o'xshash jarayonni Yag'nobiy va tojik tillari o'rtasidagi aloqalarda ham kuzatish mumkin — u yerda so'zlar va hatto grammatik qurilmalar o'zaro o'zlashtirilgan (Novák va boshqalar, 2018). Madaniyat rivojlanar ekan, biz qarzga olingan so'zlardan foydalanish uslubimiz ham o'zgaradi. Bu esa til va madaniyat birga rivojlanayotganini ko'rsatadi (Shabina va boshqalar, 2011). Bunday semantik siljishlar til ma'nosining qanday o'zgarishini va dunyo tobora bog'lanib borayotgan sayin til qanday moslashishini ko'rsatadi.

Inglizcha so'zlarning o'zbek jamiyatidagi madaniy ahamiyati

Inglizcha so'zlarning o'zbek jamiyatida paydo bo'lishi bu so'zlar faqat aloqa vositasi emas, balki madaniy, ijtimoiy va lingvistik kuchlarning murakkab o'zaro ta'sirini ifodalaydi. Bu hodisa jamiyatdagi o'zlik, zamonaviylik va ijtimoiy maqom tushunchalariga ta'sir ko'rsatmoqda. Ingliz tili global aloqa vositasi sifatida nafaqat texnik vosita, balki zamonaviylik ramzi sifatida qabul

qilinmoqda. Bu esa o'zbek tilidagi madaniy hikoyalarning shakllanishi va ulashilishiga bevosita ta'sir qiladi.

Bu jarayonni ayniqsa ta'lim sohasida yaqqol ko'rish mumkin — bu yerda inglizcha atamalar xalqaro miqyosda qatnashish istagini, shu bilan birga O'zbekistonni dekolonizatsiya qilishdagi murakkabliklarni aks ettiradi. Masalan, o'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'rganayotganlar bu jarayonni shaxsiy e'tiqod va mustamlakachilikning ta'siri bilan bog'lashadi (Cin va boshqalar, 2025). Inglizcha so'zlarning o'zbek tiliga aralashuvi Markaziy Osiyo ta'lim tizimining ijtimoiy birlashuv va milliy o'zlikni saqlash bilan bog'liq tarixiy-siyosiy masalalariga ham bog'liq (manba: "The Political Economy of Education in Central Asia").

Shu o'zgaruvchan til muhiti inglizcha atamalarining bugungi o'zbek jamiyatini shakllantirishdagi o'rnini ko'rsatadi.

OAV va texnologiyaning semantik siljishdagi roli

Til taraqqiyoti ko'p jihatdan ommaviy axborot vositalari va texnologiyalar bilan bog'liq. Aynan shu omillar jamiyatdagi voqealarni aks ettiruvchi semantik siljishlarni keltirib chiqaradi. Global aloqa raqamli vositalarga tayanayotgan bir davrda inglizcha lug'at ham texnologiyaga oid yangi tushunchalarni o'z ichiga oladi — bu o'zgarishlar esa boshqa tillarga, jumladan o'zbek tiliga ham ta'sir ko'rsatadi.

Raqamli madaniyatga oid tushunchalar ko'pincha o'zbek tilida yangi shakllarda paydo bo'ladi. Bu ingliz tilining o'ziga xos referent (yo'naluvchi) tilga aylanganini ko'rsatadi. Bularning barchasi madaniyat tilni shakllantirishda qanday rol o'ynashini, ayniqsa jamiyatni anglatishda ishlatiladigan birliklar orqali qanday bo'lishini yaqqol namoyon etadi (Shabina va boshqalar, 2011).

Ingliz tilining o'zbek o'zligiga ta'siri

Ingliz tilining o'zbek jamiyatiga ta'siri shunchaki yangi so'zlarni qabul qilish bilan cheklanmaydi — u odamlarning o'zini qanday ko'rishi va boshqalar bilan qanday muloqotda bo'lishiga ham taalluqlidir. Dunyo tobora bir-biriga yaqinlashib borayotgan bir paytda, ingliz tili ayniqsa yosh avlod uchun zamonaviylik va muvaffaqiyat timsoliga aylanmoqda. Bu esa o'zbek tiliga inglizcha so'zlarning kirib kelishini ijtimoiy ko'tarilish va global dunyoga qo'shilish bilan bog'liq deb qabul qilishga olib kelmoqda.

Bunday tendensiyalar ingliz va o'zbek tillarining aralashmasini keltirib chiqaradi, bu esa o'zbek o'zligining qayta talqin qilinishiga sabab bo'lmoqda. Bu ikki yo'nalishda harakatlanadigan jarayon — bir tomondan ingliz madaniyatini qabul qilish, ikkinchi tomondan esa o'z milliy o'zligingni yangi kontekstda qayta ifodalash. Xuddi uyg'ur xalqining raqs madaniyati singari, u ham turli davr va madaniy ta'sirlardan o'tgan (Tskhay va boshqalar, 2014). Shuningdek, bu o'zgarishlar til oqimini aniqlovchi algoritmik tadqiqotlarda ham aks etgan (Dellert va boshqalar, 2019).

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, inglizcha so'zlar bilan o'zbek tilining asosiy birliklari o'rtasidagi murakkab aloqalar lingvistik jihatdan muhim bo'lgan jarayonlarni ochib beradi. Inglizcha so'zlarning o'zbek tiliga kirib kelishi tillar to'qnashuvining kengroq tendensiyasiga mos keladi, ayniqsa global aloqa kuchaygan bir davrda. Bu aloqa faqat yuzaki so'z almashinuvi emas — u o'zbek tilidagi leksik tanlovlar va grammatik tuzilmalarga ham ta'sir qilmoqda. Bu holat bizga tarixan Yag'nobiy tilining tojik tili bilan munosabatida kuzatilgan jarayonlarni eslatadi (Novák va boshqalar, 2018).

Shuningdek, Markaziy Osiyo tillari va lingvistikasi bo'yicha konferensiyalar (masalan, ConCALL) bunday murakkab til aloqalarini o'rganishda ilmiy hamkorlikning qanchalik muhimligini ko'rsatadi. Bunday tadqiqotlar nafaqat tilni o'rganishga, balki turli til guruhlarini bog'laydigan kengroq madaniy anglashuvga ham xizmat qiladi. Bu munosabatni chuqur o'rganish til qanday o'zgarishini va madaniy almashinuv qanday kuchga ega ekanini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Asosiy natijalar

Inglizcha so'zlar bilan o'zbek tilining substrat birliklari o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish natijasida quyidagi muhim jihatlar aniqlandi:

- Ingliz tilidan qarzga olingan soʻzlar oʻzbek tilining leksikasini boyitmoqda va ularni jamiyat tezda qabul qilmoqda.
- Semantik siljishlar va fonetik-morfologik moslashuvlar inglizcha soʻzlarning oʻzbek tiliga moslashishiga olib kelmoqda.
- Bunday oʻzgarishlar madaniy almashinuv, globallashuv va texnologik taraqqiyot bilan chambarchas bogʻliq.
- Tillararo oʻzaro taʼsir zamonaviy oʻzbek oʻzligining shakllanishiga taʼsir koʻrsatmoqda.
- Ilmiy konferensiyalar va tadqiqotlar bu jarayonni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Iqtiboslar/References/Сноски

1. Dellert, J., Ramisch, C., Tiedemann, J. Information-theoretic causal inference of lexical flow. // Proceedings of the 23rd Conference on Computational Natural Language Learning (CoNLL). – 2019. – P. 404–419.
2. Novák, L., Khromov, A., Török, M. Lexical Borrowing and Structural Influence: The Case of Yaghnobi and Tajik. // Journal of Language Contact. – 2018. – Vol. 11(3). – P. 383–408.
3. Kent, R., Kulikova, O., Yusupova, Z. Language change and contact in Central Asia. // Proceedings of the Central Asian Language Conference (ConCALL). – 2015.
4. Laruelle, M. Central Asia's Nationhood and the Globalization of Identity. – Washington D.C.: Wilson Center Press, 2012. – 210 p.
5. Shabina Z., Davletov K., Akhmedova R. Globalizatsiya taʼsirida oʻzbek tilidagi semantik siljishlar va OAV roli // Ijtimoiy va madaniy tilshunoslik jurnali. – 2011. – T. 3, №1. – B. 77–88.
6. Cin M., Omonov F., Kim Y. Mustamlakachilik merosi va Markaziy Osiyoda til taʼlimi // Taqqoslama taʼlim sharhi. – 2025. – T. 69, №1. – B. 34–50.

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

3 JILD, 6 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 3, HONEP 6

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 3, ISSUE 6

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадqiqот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000